

CITROMFEJ ÉS VERS-PUZZLE

Lackfi János / **FRISS FORGÁCSOK**

- ◆ Kassák Lajos egy hosszú versében a költő bebolyongja egész Európát, majd hazajön, és látja, hogy „szegény anyámnak egészen citromfeje lett az éhezéstől”. Mit is fejez ki itt a szóba rejtett metafora? Soroljuk csak: a citrom kisebb, mint egy emberfej, a citrom sárga, látni a pórusait, a citrom savanyú, a kedvetlenség jelképe. És még valami, ennél sokkal bonyolultabb is el van rejtve itt: egy szelet citrom láttán úgy érezzük, szájunk nyálkahártyája valósággal összerándul, összeráncosodik. Vagyis legalább öt-hat jelző kellene, hogy ezt az egyetlen, szemléletes képet kibontsuk. A költészet helyet spórolt tehát, kevés papírt használva védi az esőerdőket is.

A vers egyik fő forrása a tárgyi valóság, ebből szedi metaforáit, képeit. Vagyis ez képi impulzus. A másik a jelentéstől függetlenedett hangalak dallama: ez zenei impulzus. A kettő persze többnyire keveredik, hiszen egyik nincs a másik nélkül. Minden rím jelentést szül például, hiszen olyan szavakat csenget össze, amelyeknek mögöttes tartalma is összekeveredik ilyenformán. Nézzük hát a zenei oldalt! Ha azt mondom franciául, „lac” (tó), az rímel rá mondjuk, hogy „sac” (zsák). Vagyis a tó rögtön átváltozik szatyorrá, tele halakkal, növényekkel, kavicsokkal. Ha németül azt mondom, „See”, az rímel rá, hogy „Schnee”. Vagyis a tó nagy mennyiségű felolvadt hóból áll össze. Angolul ugyanez: „lake” – „brake”. Itt a tó vize „lefékezett” folyóvíz, mely már nem szalad tovább. Magyarul a „tó” rímpárja lehet a „ló”. Ha jobban megnézzük, egy hullámszó, gyűródő vízfelület valóban képes felidézni a ló bőrét, izomzatát. (Mellesleg az már a műfordítás nem kevésbé mágikus terepét idézi, hogy a magyar „hó”, akárcsak a német, éppen rímel a „tóra”. Micsoda szép irracionális, micsoda mázlista ennek a meg sem született versnek a fordítója!)

Amikor az egyetemen kreatív írást tanítottam, megesett, hogy diákjaim panaszkodtak: nem megy a feladat, segítsék. Kiálltam hát a táblához, és közösen írtunk. Volt, hogy imádkoztam magamban, mert fogalmam se volt, hogy jön majd össze a következő sor, pedig nem járja, hogy megszegyenüljek a diákjaim előtt. Pontosabban én még csak megszegyenülhetnék, de ha nem jön össze a vers, az annak lenne bizonyítéka, hogy az írást valóban nem lehet tanulni. Aztán a nyelv szelleme mindig kisegít, a megoldások „bekattannak” a helyükre, mint egy puzzle-ban, még ha nem is a világirodalom örök antológiadarabjait hozzuk így létre.

A nyelv zenéje sosem önmagáért való, mindig a képzelet hosszú dominósorait indítja el, az egymáshoz súrlódó szavakból megszületik az a többletjelentés, az a dörzs-elektromosság, amelyet költői többletjelentésnek tekinthetünk. Az ihletben nem feltétlenül van bármi romantikus, pedig számtalan babona fűződik hozzá. Az alkotónak nem habzik a szája, nem fetreng és nem vajúdik. Általában inkább csöndesen koncentrálnak, várja az ötletet, készen áll annak fogadására. Irányíthatjuk ugyanis tudatosan az alkotást egy bizonyos mértékig, de ha csak annyi van a versben, amennyit matematikailag beleraktunk, az kevés! Létre kell jönnie valami váratlan többletnek, kiszámíthatatlan plusznak is. Amelytől a holt anyag életre kelhet. ◆

KÁIN ÉS ÁBEL

Szöveg - **Dér Katalin** klasszika-filológus / **BIBLIA ÉS IRODALOM**

A Biblia beszámol arról, hogyan jelenik meg már az emberiség második nemzedékében a legnagyobb bűnök egyike, a testvérgyilkosság. Ádám és Éva két fia áldozatot mutat be Istennek. Káin terményt áldoz, Ábel pedig bárányt. Ábel áldozata elnyeri az Örökkévaló tetszését, nem így Káiné, aki ezért, féltékenységből, irigységből megöli öccsét. Isten tetszését és nemtetszését a titokzatos bibliai elbeszélés nem indokolja, a titokra az Újszövetség szolgál magyarázattal, olyannal, amely megvilágítja a bűn és a bűnért való igazi áldozat lényegét, és Jézus életáldozatára mutat előre.

- ◆ Ám az elbeszélést a modern korban feldolgozó alkotókat ez legkevésbé sem érdekli. Ők nem a bibliai szöveg magyarázatát keresik, hanem saját világukat szeretnék megérteni, a Biblia elbeszéléseiben az emberi lét örök paradigmáit kutatják. Fantáziájukat Ábelnél sokkal inkább foglalkoztatja Káin alakja. Őt legtöbbször az állítólag szeszélyes, kiszámíthatatlan, cinikus, zsarnoki Isten ártatlan áldozatának tekintik, aki maga hajszolta gyilkosságba az ifjút, amikor minden ésszerű ok nélkül elutasította ajándékát. Káin hol maga a tragikus ártatlan áldozat, hol az isteni önkény ellen lázadó forradalmár, hol a kereső, önállóan gondolkodni vágyó ember prototípusa. A romantika divatba hozta a negatív hősök kultuszát. Byron *Káin* című misztériumjátékában például a testvérét meggyilkoló címszereplő – Ábel állatáldozatának ellenpárjaként – voltaképp emberáldozatot mutat be, mert Istent olyannak látja, aki vért kíván mindenáron. Baudelaire *Ábel és Káin* című versében a forradalmár Káin így beszél: „Káin faja, törj az egekbe, és dönts le Isten trónusát!” Sütő András *Káin és Ábele* a mindenkor hatalom és az egyén viszonyát boncolgatja a romániai diktatúra sötét éveiben. Hősei egymással

küzdnek, nem Istennel, ám konfliktusaikat rendre Isten gerjeszti. Kosztolányi *Káin* című novellájában az ellenszenves, gonosz, kárörvendő, alattomos Ábel provokálja testvérét, aki itt is Isten érthetetlen önkényének áldozata. Káin gyermekként „óriásnak, határtalannak, végtelennek”, Istennek látta és imádta apját, Ádámot, aki úgy tett, mintha szeretné őt, ám végül eltaszította Ábel kedvéért. Gyilkossága után Káin elbujdosik, távol apjától, Istentől, az Édentől keletre. Még a jelet, a káini bélyeget is lemossa magáról, amelyet Isten védelemül helyezett rá, hogy senki ne merészelje megölni. Ám Isten hiába szeretne megálljt parancsolni a vérbosszú áradatának. Káin lemossa homlokáról a jegyet, és a novella felszabadult boldogságával zárul. Káin, miután véglegesen kiveti Istent magából, hosszú, örömteli életet él, várost épít, meglátja ük-ükunokáit, zseniális sarjai találják fel a kultúra alapjait, az állattenyésztést, a fémművességet és a művészetet. Ám azt már nem éri meg Káin, miként fordul az ember ellen ez a kultúra egyik utóda, Lámeck bűnös kezében, s válik újra a gyilkolás, immár a tömeggyilkosság eszközévé. A kör bezárult. ◆

Kép - Profimedia - Red Dot

